

RAPPORT

**Lønnsvekst, produktivitet og lønnsomhet
hos offshoreleverandørene, oljeselskapene
og resten av norsk næringsliv**

MENON-PUBLIKASJON NR. 24/2014

Av Rasmus Bøgh Holmen og Leo A. Grünfeld

Forord

I denne rapporten dokumenterer noen viktige nyanser i utviklingstrekkene i næringer med relevans for lønnsdannelsen. Formålet med rapporten er å nyansere bildet av kostnadsnivået, lønnsvekst og konkurranseevne ved også å behandle sentrale forhold som produktivitet, prisutvikling og næringsdynamikk. Vi påpeker at det er avgjørende å kunne skille mellom maritim- og offshoreleverandører og resten av næringslivet for å kunne oppnå en god forståelse av lønnsutviklingen og konkurranseevnen.

Rapporten er skrevet av Menon Business Economics på vegne av Lederne. Seniorøkonom og PhD-kandidat Rasmus Bøgh Holmen har ledet prosjektet, mens partner, forskningsleder og PhD Leo Andreas Grünfeld har vært sparringspartner og kvalitetssikrer. Våre kontaktpersoner hos Lederne gjennom prosjektet har vært forbundsleder Jan Olav Brekke og kommunikasjonsleder Sverre Simen Hov. Menon tar fullt ansvar for det faglige innholdet i rapporten.

Rasmus Bøgh Holmen
Menon Business Economics
Mars 2014

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Innholdsfortegnelse	2
1. Lønnveksten i industrien er betydelig lavere om man siler ut offshoreleverandørene.....	3
2. Lønnsnivået innenfor olje- og gassnæringen er lavere enn man hittil har antatt	5
3. Pris- og produktivitsvekst forsvaret lønnsvekst hos offshoreleverandørene og innen havbruket	6
4. Overskuddene øker og lønnsandelene synker hos offshoreleverandørene.....	7
Referanser	9
Appendiks: Lønnsveksten har vært betydelig høyere for offshoreleverandører enn for andre virksomheter .	10

1. Lønnveksten i industrien er betydelig lavere om man siler ut offshoreleverandørene

En ny Menon-rapport viser at lønnveksten i norsk industri reduseres fra 4,4 prosent til 3,7 prosent når man siler ut maritime- og offshoreleverandørene. Det er viktig å ha god forståelse av skillet mellom offshore-rettet og ikke-offshore-rettet virksomhet, for å kunne oppnå et riktig bilde av hver aktivitetnærings konkurransevne og kostnadsnivå.

Den tradisjonelle industriens svekkelse i kostnadmessig konkurransevne er betydelig overvurdert. Med andre ord har lønnveksten sammenliknet med andre land vært betydelig lavere for ikke-offshore-relatert industri enn hva offentlig rapportering skulle tilsi (eksemplifisert ved Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg, se for eksempel NOU 2013:7). Dette fremgår av et ferskt studie av Menon for Arbeidsdepartementet (Grünfeld med flere 2013, redegjort nærmere for i Grünfeld med flere 2014). Studien var et innspill til Holden III-utvalget (NOU 2013:13) og fremtidige årsrapporter av Teknisk beregningsutvalg.

Studien dokumenterer samtidig at lønnsnittet fra offshore-rettet virksomhet til ikke-offshore-rettet virksomhet er begrenset. Riktignok vil lønnsomhetsmarginene og lønnskostnadsnivåene i leverandørnæringen gradvis begynne å prege resten av næringslivet. Den høye avkastningen knyttet til petroleum kan like fullt gjøre at leverandører til petroleumsnæringen kan operere med høyere lønnskostnader enn resten av næringslivet.

Den årlig lønnsveksten i industrien fra 2000 til 2011 reduseres med 0,7 prosent om man tar ut maritim- og offshore, fra 4,4 prosent til 3,7 prosent. Ifølge Teknisk beregningsutvalg har industriens svekkelse i kostnadmessig konkurransevne ligget på 1,6 prosent årlig, hvorav 1,1 prosent kan tilskrives høyere lønnsvekst (NOU 2013:7). Dermed er svekkelsen i kostnadmessig konkurranse nærmest halvert om man justerer for maritim og offshore, og svekkelsen som kommer fra lønnsveksten er redusert med to tredjedeler.

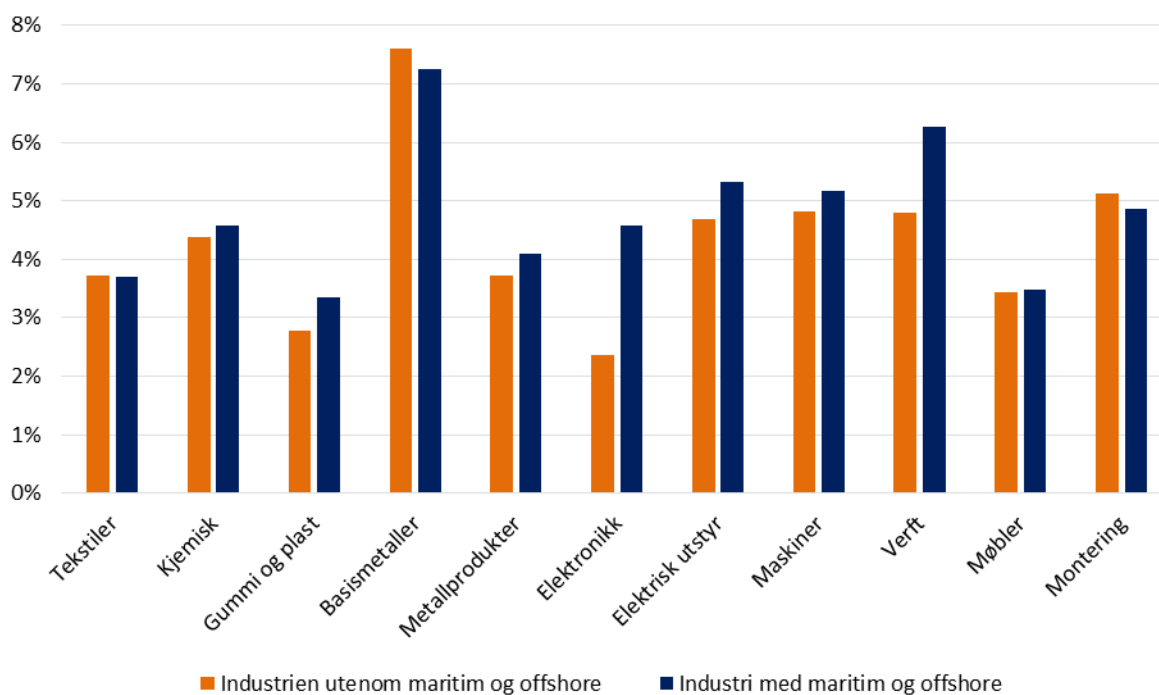
Offshore leverandørene har hatt høyere lønnsvekst enn andre foretak på tvers av Statistisk sentralbyrås aktivitetsnæringer, jamfør Figur 1-1 nederst på neste side. Dette gjelder spesielt for industrien, men et tilsvarende mønster tegner seg for tjenestenæringene. Offshore leverandørene sysselsetter i de fleste

industrieringer og er særlig sterkt representert i næringen for metallvarer, den teknologiske industrien, verftsindustri, samt næringen for montering.

Myter om høyere lønnsvekst i tradisjonell norsk industri gir et feilaktig bilde med tanke på lønnsforhandlingene. Skillet mellom offshore og ikke-offshore er viktig for å forstå lønnsveksten. Hvis man ønsker å analysere utviklingen i kostnadmessig konkurransevne i tradisjonell industri, er det avgjørende å ta høyde for at offshore-rettede bedrifter har høyere lønnsvekst på tvers av aktivitetsnæringene. Dersom en indikator for kostnadmessig konkurransevne ikke klarer å skille ut den delen av næringslivet som retter seg mot offshore, vil den komme i fare for å vektlegge leverandørindustriens kostnadsutvikling i beskrivelsen av andre næringers kostnadsbilde og konkurransevne.

Mangel på maritim og offshore-populasjoner i offentlig statistikk har medført myter og falske forestillinger om lønnsveksten i og utenfor maritim- og offshore-rettede virksomheter. I virkeligheten har høy lønnsomhet i offshore-relatert virksomhet medført høyere lønnsvekst i de tilknyttede selskapene. Mens offshore leverandører ofte selv er oppmerksom på sin egne relativt høye lønnsvekst, har ikke dette vært like godt kjent i det økonomiske fagmiljøet (eksemplifisert ved Eika, Strøm og Cappelen 2013). Menon har i samarbeid med International Research Institute of Stavanger (IRIS) utviklet en full populasjon av bedrifter som har hovedfokus rettet mot leveranser til maritime og offshore (se for eksempel Blomgren med flere 2013).

Figur 1-1: Vekst i lønnskostnader per sysselsatt fra 2000 til 2011, fordelt på år. Kilde: Menon (2014)

2. Lønnsnivået innenfor olje- og gassnæringen er lavere enn man hittil har antatt

En ny studie av IRIS viser at lønnsnivået innenfor den norske olje- og gassnæringen trolig har vært overdrevet i tidligere studier.

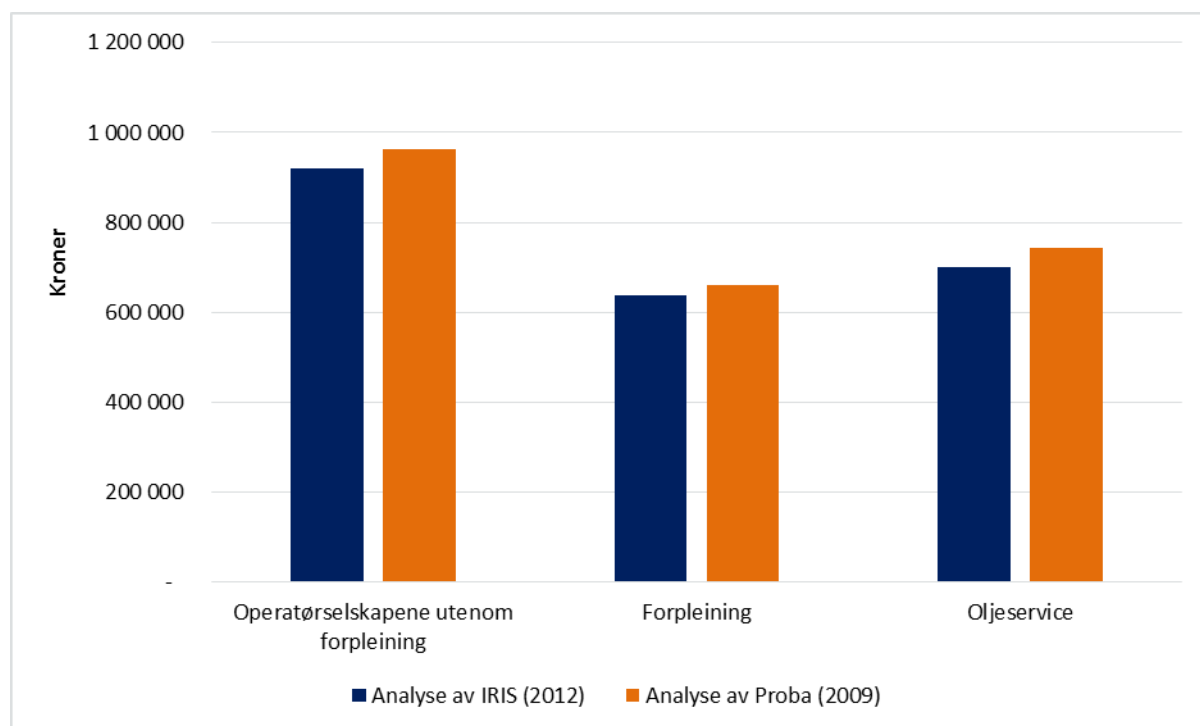
Lønnskostnadene innen olje- og gassutvinning har blitt betydelig overdrevet i tidligere studier. Dette fremgår av en ny studie om lønnen innenfor petroleumsnæringen, gjennomført av International Research Institute of Stavanger (IRIS) på oppdrag fra Norsk Olje og Gass (Blomgren med flere 2014).

Bedre datagrunnlag gjør trolig at IRIS sine analyser blir mer presise enn tidligere analyser av Proba og Econ (se Proba 2010). Mens Proba og Econ har basert sine undersøkelser på lønns- og arbeidsdata i utvalgte bedrifter, har IRIS samkjørt data fra NAV, Statistisk sentralbyrå og Skattedirektoratet. Det er også verdt å peke på at IRIS har en offshore-populasjon sammen med Menon, noe verken Proba eller Econ besitter eller har besittet.

IRIS sin studie viser at lønningene er betydelig lavere enn tidligere anslått på tvers av yrkesgrupper. Utbetalt bruttolønn i operatørselskapene utenom forpleining ligger på kroner 920 000 per sysselsatt i den nye analysen mot kroner 962 000 per sysselsatt i den tidligere analysen. Innen forpleining nedjusteres utbetalt bruttolønn fra kroner 661 000 per sysselsatt til kroner 638 000 per sysselsatt. Den tilsvarende nedjusteringen innen oljeservice er fra kroner 742 000 per sysselsatt til kroner 700 000 per sysselsatt.

Nedjusteringen av lønnsnivåene skjer til tross for at IRIS sin studie ble utført med basis i 2012-data, mens Proba sin studie ble gjennomført med basis i 2009-data. I perioden imellom har det både vært lønnvekst og inflasjon. Vi har illustrert forskjellene mellom de to analysene i Figur 2-1 under. For øvrig viser tall fra Menons database at gjennomsnittlig årlig profittvekst innen petroleumsutvinning fra 2007 til 2012 har ligget på 12 prosent.

Figur 2-1: Forskjeller i utbetalt bruttolønn mellom IRIS sin analyse med 2012-data og Probas analyse med 2009-data. Kilder: Proba (2010) og IRIS (2014)

3. Pris- og produktivitsvekst forsvaret lønnsvekst hos offshoreleverandørene og innen havbruket

En ny analyse av Menon viser god produktivitsutvikling i store deler av næringslivet, særlig innen offshoreleverandørnæringen og havbruket. Veksten i produktprisene bidrar til å forsterke dette bildet.

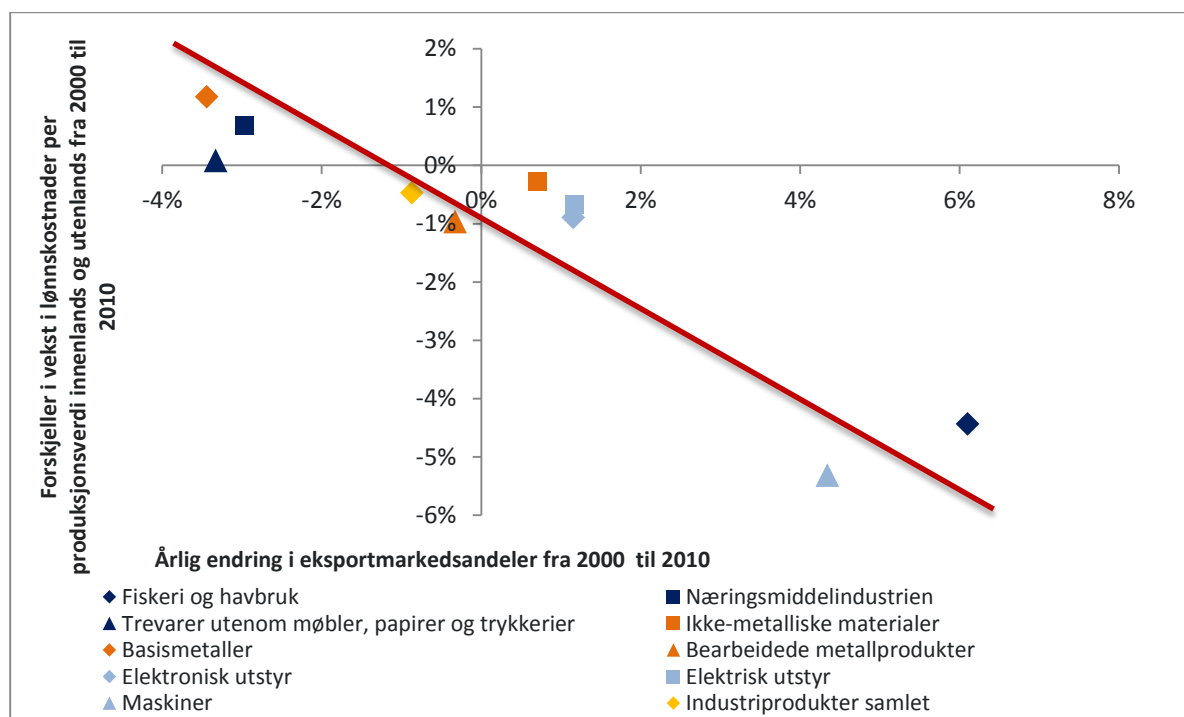
Konkurransen til norsk næringsliv bestemmes ikke bare av relativ kostnadsnivå. Ved første øyekast kan utviklingen innen norsk industri virke paradoks. Lønnskostnadene øker, og sysselsettingen faller. Likevel øker produksjonen, lønnsomheten er god, og mange industrinæringar kaprer markedsandeler på verdensmarkedene.

Forklaringen på dette er knyttet til andre forhold enn kostnadsnivå som produktivitet, prismarginer og næringsdynamikk. Et godt prestasjonsmål som tar hensyn til disse forholdene er lønnskostnader per produksjonsverdi. I analyser av en nærings konkurransevne, sammenliknes utviklingen i målet på tvers av land.

En ny studie av Menon viser at konkurransevnen til store deler av norsk næringsliv har bedret seg om man tar hensyn til produktivitet (Grünfeld med flere 2013). Bildet forsterkes om man ser på utviklingen i produktpriser. Særlig gjelder dette for fiskeri- og havbruk og offshoreleverandørene.

I Figur 3-1 under har vi evaluert vårt prestasjonsmål opp mot et mål på realisert konkurransevne, kapring av markedsandeler på verdensmarkedet. Er man langt nede på figuren har pris- og produktivitsveksten justert for kostnadsnivået vært relativt god, hvilket forventes å gi utslag i høyere verdensmarkedsandeler. Merk at fiskeri- og havbruksnæringen (markert ved mørkeblått, skrått kvadrat) og offshoreleverandørene representert ved maskiner (markert ved lyseblå trekant) har gjort det spesielt sterkt. Det er i utgangspunktet godt prestert å kapre markedsandeler, idet stadig flere land kommer inn på verdensmarkedet. Merk for øvrig at figuren kun omfatter industriprodukter og at tjenesteeksporten omfatter om lag tofemdelar av eksporten utenom petroleum.

Figur 3-1: Sammenhengen mellom relativ utviklingen i lønnskostnader per produsert enhet og kapring av verdensmarkedsandeler på tvers av næringer. Kilder: Menon (2013) og OECD (2013)

4. Overskuddene øker og lønnsandelene synker hos offshoreleverandørene

Offshore leverandørnæringen går så det suser. Fra 2007 til 2012 har den gjennomsnittlige årlige profittveksten per sysselsatt ligget på rundt ti prosent. Likevel har lønnsandelen stadig dalt i disse næringene.

Offshore leverandørenes eksportandel har vært økende gjennom mange år. I de siste årene har den ligget på mellom førti og femti prosent av fastlandseksporten, tilsvarende rundt 200 milliarder kroner (Grünfeld med flere 2013). Det er dermed liten tvil om at offshore leverandørene har inntatt rollen som den viktigste eksportnæringen etter ren petroleumseksport.

Etter mange år med verdiskapingsvekst sysselsatte olje- og gassrelatert næringsliv in 2012 192 000 personer, hvilket tilsvarer vel sju prosent av total sysselsetting i Norge (Fjose med flere 2013). Av disse jobbet 65 000 i industrinæringene, mens 90 000 var sysselsatte innenfor tjenester.

Offshore leverandørenes profittvekst de senere årene har vært svært høy; ikke bare ved økt sysselsetting, men også gjennom høyere profitt bak hver ansatt. Gjennomsnittlig årlig profittvekst (EBITDA) fra 2007 til 2012 var 7 prosent innen direkte tilknyttede petroleumstjenester, 12 prosent innen maskinnæring og 28 prosent innen verftene, som har hatt særlig høy aktivitetsvekst etter finanskrisen.

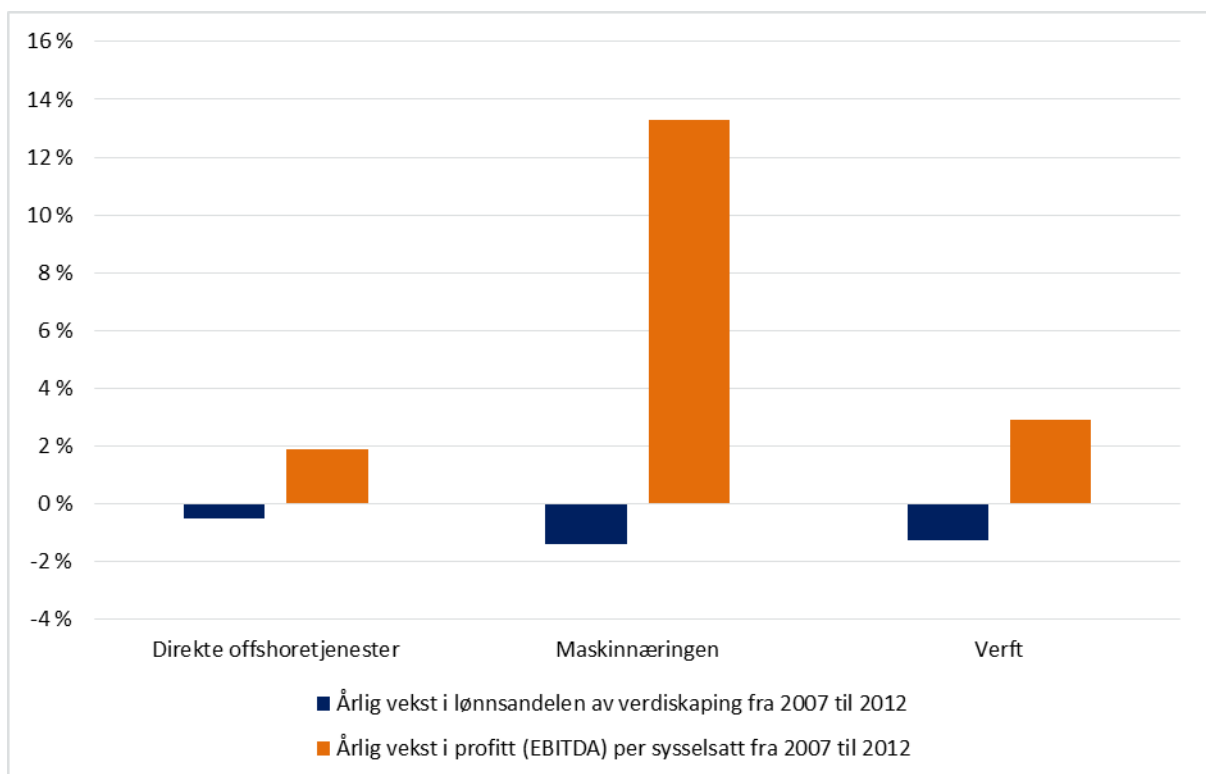
I illustrasjonen av offshoreleverandørenes profittvekst har vi valgt å fokusere på noen konkrete aktivitetsnæringer som er særlig preget av offshoreinnslag, men bildet er tilsvarende for resten av leverandørnæringene. Offshore leverandørenes innslag i ulike aktivitetsnæringer fremgår av appendikset. Det er den høye lønnsomheten og behovet for å tiltrekke de mest kompetente folkene som bidrar til at lønnsnivået blir liggende noe høyere for offshoreleverandørene enn for resten av næringslivet.

Arbeidernes andel av verdiskaping innen offshoreleverandørnæring har falt betydelig de senere årene. Innen maskinnæringer har lønnsandelen av verdiskapingen falt fra 66 prosent i 2007 til 61 prosent i 2012. Tilsvarende hadde lønnsandelen falt fra 88 prosent til 83 prosent for verftene, og 75 til 73 prosent for direkte tilknyttede

petroleumstjenester. Merk at lønnsandelene av verdiskaping i ulike næringer ikke er direkte sammenliknbare, fordi de tar utgangspunkt i ulike sammensetninger av arbeidskraft og kapital. Derfor sammenlikner man gjerne utviklingene i lønnsandelene isteden.

Mens arbeidernes lønnsandeler innen offshore leverandørnæring jevnt og trutt har sunket, har profitten bak hver sysselsatt skutt i været. Blant de tre utvalgte næringene er tendensen særlig sterk hos utstyrsleverandørene representert ved maskinnæringen, som i mindre grad ble rammet av finanskrisen. Gjennomsnittlig årlig vekst i lønnsandeler og profitt (EBITDA) per sysselsatt er illustrert i Figur 4-1 under.

Figur 4-1: Gjennomsnittlig årlig vekst i lønnsandelen av verdiskaping og profitt (EBITDA) per sysselsatt fra 2007 til 2012. Kilde: Menon og Statistisk sentralbyrå (2014)

Referanser

Blomgren, A., Quale, C., Bayer, S.B., Nyvold, C.E., Steffensen, T., Tovmo, P. Nyhus, O.H., Fjose, S., Wifstad, K., Arnesen, T. og Hagen, S.E. (2013). *Industribyggerne: Norsk olje- og gassnæring ut med havet og mellom bakkar og berg*. IRIS, Stavanger. International Research Institute of Stavanger med Kunnskapsparken Bodø, SØF NTNU, Menon Business Economics og Østlandsforskning, Rapport IRIS-2013/031.

Blomgren, A., Harstad, A.M. og Haus-Reve, S. (2014): Offshoreansatte: Hvem er de? Hvor mange må erstattes i årene framover?. International Research Institute of Stavanger med Kunnskapsparken, Rapport IRIS-2014/028.

Eika, T., Strøm, B. og Cappelen, Å. (2013). *Konkurransettsatte næringer i Norge*, Rapporter 2013/58, Statistisk sentralbyrå.

Fjose, S., Gulbrandsen, M. U. og Holmen, R. B. (2013). *Olje- og gassnæringens betydning for arbeidsplasser og skatt i Norge og Nord-Norge*. Menon publikasjon nr. 4/2013, Menon Business Economics.

Grünfeld, L.A., Holmen, R.B., Wifstad, K., og Gulbrandsen, M.U. (2013). *Måling av konkurranseevne – I norsk industri og næringsliv ellers*, Menon-publikasjon nr. 24/2013, Menon Business Economics.

Grünfeld, L.A., Holmen, R.B., Wifstad, K., og Gulbrandsen, M.U. (2014). *Konkurransesevne og lønnsvekst: Noen oppdaterte perspektiver og indikatorer*, Samfunnsøkonomen nummer 1/2014.

NOU (2013:7). *Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene: Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2013*. Teknisk beregningsutvalg, Oslo, Arbeidsdepartementet.

NOU (2013:13). *Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi*. Holden III-utvalget, Oslo, Finansdepartementet.

Proba (2011). *Lønnen i oljeindustrien 2009*, Utarbeidet for Oljeindustriens Landsforening, Proba-rapport Nr. 1/2010, Proba Samfunnsanalyse.

Appendiks: Lønnsveksten har vært betydelig høyere for offshoreleverandører enn for andre virksomheter

Antall ansatte og lønnskostnader per ansatt med og uten offshore/maritim-leverandører med årlig vekst fra 2001 til 2012, fordelt på år. Kilde: Menon (2013)

Trimmet snitt 10 prosent							Årlig vekst (2001-2012)
ANSATTE		2001	2004	2007	2010	2012	
Industri	All industri	163 102	167 841	213 459	198 147	206 093	2.15 %
	Industri - andre	118 988	127 897	157 412	147 212	141 086	1.56 %
	Industri - maritim/offshore	44 114	39 944	56 047	50 935	65 007	3.59 %
Tjenester	Alle tjenester	521 865	653 857	917 045	1 048 296	1 052 660	6.59 %
	Tjenester - andre	469 297	598 629	846 259	964 755	961 959	6.74 %
	Tjenester - maritim/offshore	52 568	55 228	70 787	83 541	90 701	5.08 %
LØNNSKOSTNADER PER ANSATT		2001	2004	2007	2010	2012	
Industri	All industri	356 243	385 614	474 536	494 505	569 726	4.36 %
	Industri - andre	342 163	368 472	437 521	455 930	511 908	3.73 %
	Industri - maritim/offshore	394 221	440 500	578 493	605 994	695 210	5.29 %
Tjenester	Alle tjenester	299 903	325 456	387 398	398 607	439 789	3.54 %
	Tjenester - andre	274 854	297 010	355 959	365 323	400 839	3.49 %
	Tjenester - maritim/offshore	523 526	633 787	763 250	782 972	852 880	4.54 %

Andel av industrinæringenes sysselsetting og lønnsvekst i offshorerettet virksomhet årlig vekst fra 2001 til 2012, fordelt på år. Kilde: Menon (2013)

Industrinæring	NACE-kode	Industri uten maritim / offshore	Industri med maritim / offshore	Avvik når offshore / maritim tas ut	Antall ansatte i		Andel av alle ansatte
					maritim / offshore	2012	
Næringsmidler	10	4.4 %	4.4 %	0.0 %	0	43 957	0 %
Drikkevarer	11	3.6 %	3.6 %	0.0 %	0	4 045	0 %
Tobakk	12	na	na	na	na	na	na
Tekstil	13	3.7 %	3.7 %	0.0 %	166	2 334	7 %
Bekledning	14	5.3 %	5.3 %	0.0 %	0	1 134	0 %
Lærware	15	3.6 %	3.6 %	0.0 %	0	94	0 %
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	16	3.9 %	3.9 %	0.0 %	101	12 829	1 %
Produksjon av papir og papirvarer	17	-1.2 %	-1.2 %	0.0 %	0	3 032	0 %
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	18	3.5 %	3.5 %	0.0 %	0	6 051	0 %
Oljeraffinering mm	19	na	na	na	na	na	na
Kjemikalier og kjemiske produkter	20	4.4 %	4.6 %	-0.2 %	1 054	8 142	11 %
Farmasøytiske produkter	21	5.1 %	5.1 %	0.0 %	0	2 552	0 %
Produksjon av gummi- og plastprodukter	22	2.8 %	3.3 %	-0.6 %	642	3 819	14 %
Produksjon av andre ikke-metallholdige mineralprodukter	23	4.6 %	4.6 %	0.0 %	10	11 163	0 %
Produksjon av metaller	24	7.6 %	7.3 %	0.3 %	903	8 911	9 %
Produksjon av metallvarer, unntatt maskiner og utstyr	25	3.7 %	4.1 %	-0.4 %	6 352	15 972	28 %
Produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter	26	2.4 %	4.6 %	-2.2 %	4 360	3 523	55 %
Produksjon av elektrisk utstyr	27	4.7 %	5.3 %	-0.6 %	3 252	3 332	49 %
Produksjon av maskiner og utstyr ellers	28	4.8 %	5.2 %	-0.3 %	14 113	6 289	69 %
Produksjon av motorvogner og tilhengere	29	3.7 %	3.8 %	0.0 %	7	3 033	0 %
Produksjon av andre transportmidler (verft)	30	4.8 %	6.3 %	-1.5 %	23 979	1 084	96 %
Produksjon av møbler	31	3.4 %	3.5 %	0.0 %	120	5 135	2 %
Produksjon av andre industrivarer	32	4.2 %	4.2 %	0.0 %	0	3 167	0 %
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	33	5.1 %	4.9 %	0.3 %	10 565	5 068	68 %

LEDERNE

Lederne er organisasjonen for Norges ledere og teknisk og merkantilt ansatte. Nær 17.000 ansatte i vel 1.200 bedrifter har valgt Lederne som sin partner for individuell service, rådgivning, utvikling, forhandlingservice og juridisk støtte. Disse er fordelt på syv regioner og 125 avdelinger.

Organisasjonen har avtaler med de fleste arbeidsgiverorganisasjoner og tilbyr blant annet omfattende støtte til kurs og etterutdanning, forsikringer for medlemmet og familien og økonomisk støtte ved arbeidsledighet.

MENON BUSINESS ECONOMICS

Menon er et forskningsbasert konsultentselskap som forsyner bedrifter, organisasjoner og offentlige aktører med høykvalitets analyser innen samfunnsøkonomi og næring. Selskapet består av om lag 20 høyt utdannede ansatte og partnere, hvorav 4 har PhD, 3 er PhD-kandidater og de øvrige har mastergrader, primært innen økonomi.

I Norge er Menon landsledende på blant annet økonomiske analyser av maritime næring og offshoreleverandørnæring. Selskapet har dessuten betydelig makrokompetanse som egner seg til å analysere lønnsvekst, produktivitet og konkurransevne, og har gjennomført en rekke prosjekter på disse temaene.

MENON-PUBLIKASJON NR. 24/2014

Menon Business Economics
Sørkedalsveien 10 A
0369 Oslo

Lederne
Storgata 25
0184 Oslo

